

RAMON ARAMON I SERRA I ELS *ESTUDIS ROMÀNICS*

JORDI CARBONELL I DE BALLESTER
Institut d'Estudis Catalans

Dos fets coincideixen en el moment de la represa d'*Estudis Romànics*, la revista de la Secció Filològica de l'IEC fundada per R. Aramon i Serra: d'una banda, fa poc que Aramon ha fet noranta anys, un esdeveniment que la Secció commemorà amb l'edició, dins la «Biblioteca Filològica» d'un recull dels seus articles sota el títol d'*Estudis de llengua i literatura*; de l'altra, fa cinquanta anys que va aparèixer el primer volum de la revista, una de les més importants empreses de l'actual secretari general honorari de l'Institut. En sessió del 6 d'abril de 1946, aquest prengué l'acord de publicar *Estudis Romànics*, que havia d'esdevenir la publicació periòdica més important dedicada a l'estudi de les llengües i les literatures romàniques apareguda als Països Catalans durant la segona meitat del segle xx. Amb el volum I (1947-1948) s'encetava una aventura científica apassionant que només el dinamisme, la capacitat de treball i l'ampla relació del seu fundador amb els romanistes contemporanis, tant catalans com estrangers, en podia garantir la reeixida.

Voldria recordar breument les circumstàncies en què es trobava la cultura catalana en general i l'Institut d'Estudis Catalans en particular els anys següents a l'ocupació dels territoris de llengua catalana després de la guerra de 1936-1939. L'ús públic, oral i escrit, del català era prohibit radicalment i l'ensenyament de la llengua, la història i tota altra manifestació de la nostra cultura, absolutament bandejats. Un informe presentat a la Diputació Provincial de Barcelona el 5 de juliol de 1940 sobre la conveniència de fer reviure l'Institut d'Estudis Catalans el declarava «sin personalidad ni función propias, por natural extinción». Els locals, les publicacions i els serveis van ser confiscats per la Diputació i les subvencions institucionals, tallades. Les defuncions de membres entre 1936 i 1940 i l'exili de la majoria de supervivents semblaven confirmar l'informe mencionat més amunt.

Tanmateix, el 17 d'abril de 1942, un dels fundadors de la institució, Josep Puig i Cadafalch, reunia a casa seva i sota la seva presidència, Eduard Fontserè, membre de la Secció de Ciències, i Josep M. López-Picó, membre de la Secció Filològica, en una sessió clandestina, però estatutària, a la qual s'havia adherit Jaume Massó i Torrents, membre de la Secció Històrico-Arqueològica, que no hi havia pogut assistir per motius de salut. R. Aramon i Serra, col·laborador de les Oficines Lexicogràfiques abans del

1939, hi actuà com a secretari, bé que no n'era membre. A l'acta de la sessió hi consta que «l'Institut d'Estudis Catalans, que té la seu a Barcelona, queda avui representat legalment pels tres membres reunits i pel senyor Jaume Massó i Torrents, [...], els quals tenen l'obligació moral d'assegurar-se la col·laboració de gent nova que continuï amb ells la tasca de l'Institut amb el mateix esperit amb què aquest ha vingut actuant des de l'any 1907.» Els reunits prenen sis acords, el primer dels quals és «considerar espiritualment entre nosaltres els membres de l'Institut que han hagut d'exiliar-se per raons patriòtico-polítiques.» Una afirmació arriscadíssima per a posar-la per escrit en plena repressió anticatalana i totalitària, però que era el punt de partida per als altres cinc acords: omplir vacants, nomenar adjunts, celebrar «privadament» sessions periòdiques de treballs, activar les societats filials i publicar el resultat dels treballs «a l'estranger, si no és possible de fer-ho a Catalunya.» Aquests acords semblarien utòpics, si no fos que van ésser portats a terme.

Les sessions de l'IEC («privades», que en les circumstàncies d'aleshores volia dir «clandestines») se succeïen: són nomenats nous membres, entre ells Aramon i Serra, que esdevé el nou secretari general, i amb esperit de resistència, hom organitza la continuïtat de la institució. En aquesta tasca, el prestigi i l'enteresa del president Puig i Cadafalch, i l'activitat del nou secretari general, s'acoblen de manera decisiva: sense diners, sense local, sense materials de treball, sense ajut, donaren cohesió a un grup d'homes que tingué la gosadia de fer una afirmació radical de patriotisme, prescindint de tot perill personal. Un dels acords, la publicació de llibres en català, es va fer sense soroll ni passar per la censura, basant-se en la tesi que l'Institut, com a entitat oficial creada per la Diputació de Prat de la Riba i no dissolta *oficialment*, no havia de passar per la censura obligatòria.

Les publicacions, que havien estat un èxit internacional en totes les branques de la ciència des del 1907, havien estat violentament aturades per la violència del franquisme; fins i tot algunes obres de caràcter científic havien estat destruïdes per ordre del nou poder polític pel sol fet d'ésser escrites en català. Reprendre-les fou una tasca lenta i difícil, però fonamental per a la continuïtat de l'Institut i com a afirmació que la cultura catalana no es rendia sinó que aspirava a la normalitat. Calgué aconseguir aportacions econòmiques privades. Calgué trobar unes impremtes que volguessin córrer el risc d'estampar allò que uns estudiosos entestats havien correut el risc d'escriure i de signar. A poc a poc, amb constància, la iniciativa reeixí.

Recordo que tot just llicenciat vaig començar a treballar a la Secretaria General de l'IEC com a secretari redactor, l'any 1946. Aramon considerava prioritari fer aparèixer els *Arxius de la Secció de Ciències*: «És més important per a la normalitat de la cultura catalana un llibre de ciència que deu novel·les», li havia sentit a dir sovint. I de les publicacions que l'Institut feu aparèixer abans del 1950, cinc eren dels *Arxius* (biologia, meteorologia, botànica, química i matemàtiques), una era de les *Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica* i la darrera de la Secció Filològica: el volum I d'*Estudis Romànics*, corresponent a 1947-1948, però amb colofó on consta que s'acabà d'imprimir el desembre de 1949. Si les altres sis formaven part d'un projecte de consolidació interna, aquesta darrera era una presència internacional de la cultura catalana.

L'aparició i la continuïtat d'*Estudis Romànics* fou el resultat de l'empenta intel·lectual i de la vasta relació d'Aramon dintre i fora del país. Si, d'una banda, era un

acte d'obertura intel·lectual al món, de l'altra, testimoniava la capacitat d'integració en un projecte ambiciós (sobretot tenint en compte els migrats recursos) d'integració d'estudiosos de tots els Països Catalans, tant dels qui havien tingut una actuació sòlida abans de la guerra de 1936-1939, com dels qui tot just anaven apareixent en aquells anys difícils. Aquests darrers eren formats als Estudis Universitaris Catalans clandestins, represos, com l'Institut, el 1942; s'havien format amb mestres com Jordi Rubió i Balaguer, Pere Bohigas, Ferran Soldevila o el mateix Aramon, tots ells membres de l'IEC. Cal subratllar també que Aramon aconseguí d'atraure a col·laborar als *Estudis Romànics* investigadors catalans residents fora del país, a Chicago, a Madrid, a Basilea, a Tolosa de Llenguadoc, a Roma, a Heidelberg, a Càller.

L'aportació internacional en els vint primers volums ha estat així mateix molt important i significativa: figures eminents dels estudis romànics de molts països d'Europa i d'Amèrica hi signen articles i recensions. Amb això Aramon concebia i realitzava el seu projecte cultural amb l'esperit obert al defora de les nostres fronteres lingüístiques, sobretot a Europa, un fet que caracteritza els millors moments de la història de la cultura catalana.

L'obertura internacional de la revista no es limita, però, als molts que hi han col·laborat en un període de quaranta-cinc anys, la llista dels quals fóra tediós d'enumerar i també inútil car llurs noms apareixen al volum d'índexs dels primers vint toms. S'estén també a la llengua, pròpia o d'adopció, de cadascun d'ells. Els catalans hi han escrit en la llengua que els és pròpia, majoritària als articles i a les recensions, i única, des del títol al colofó, en les parts genèriques de la revista. Els qui tenen una altra llengua la hi han pogut emprar en llurs treballs: l'alemany, l'anglès, l'espanyol, el francès, l'italià, hi apareixen ja des del primer moment: afirmació pròpia, respecte aliè. Aquesta és una de les grans qualitats d'*Estudis Romànics*.

Avui les angoixes econòmiques i la temença a la repressió ja són cosa del passat. La seu de l'IEC ha passat d'aquell local minúscul de la Gran Via 600, davant la Universitat, on els *Estudis Romànics* es van concebre i van iniciar la seva trajectòria, en les circumstàncies més dures que ha viscut la cultura catalana en aquest segle, a la Casa de Convalescència. En el moment que Antoni M. Badia i Margarit, assidu col·laborador des del primer volum, pren el timó d'una nova època de la revista, és just que tinguem un record i retem honor a R. Aramon i Serra, l'home que la pensà, la creà i li donà continuïtat enmig de la persecució i de l'odi contra tot el que és català.